

DE PEDAGOOG 04

UITGAVE VAN DE NVO - JAARGANG 25 - DECEMBER 2024

‘Mensen met een beperking hebben echt iets te bieden’

Margrite Kalverboer & de Kinderrechtentoets

Passende zorg voor Yvonne (67)

Levi van Dam start mentale sportschool

Handreiking ‘Zo thuis mogelijk opgroeien’

Malva

In het omslaginterview vertelt Theo van Uum over zijn inspiratiebron Malva, het dochtertje van de wereldberoemde Chileense dichter en Nobelprijswinnaar Pablo Neruda en zijn eerste vrouw, de Nederlandse Maria Hagenaar. Geboren met een waterhoofd, in de steek gelaten door haar vader, in 1943 als achtjarige gestorven en begraven in Gouda.

;

In navolging van Theo van Uum bezoek ik op een zondagmiddag haar graf. Een bordje aan een boom op de oude begraafplaats wijst de weg: links af naar Malva Marina Reyes (Pablo Neruda's echte naam was Neftali Reyes). Op haar graf, met een rand van witte tegeltjes, liggen hartjes en bloeien bloemen.

;

'Ze krijgt gelukkig veel bezoek', zegt een dame met een bos grijze krullen die ineens naast me staat. Samen met haar man is ze al ruim dertig jaar vrijwilliger op de begraafplaats en ze herinnert zich nog goed dat het graf van Malva werd ontdekt in 2004. Dit zorgde voor een stroom aan journalisten, internationale cameraploegen en fans van Pablo Neruda. Over hun adoratie voor de beroemde dichter kan ze nog steeds kwaad worden. 'Zo'n geweldige man was hij niet. Hij heeft zijn dochter altijd weggestopt. Dat heb ik toen ook tegen hen gezegd.'

;

Ook Theo van Uum, zelf vader van een dochter met een beperking, begrijpt niet dat Neruda, die juist opkwam voor de zwakkeren, zijn dochter nooit heeft geaccepteerd. Omdat zij een klein lichaampje en een waterhoofd had, noemde Neruda - taalvorst die hij was - zijn dochter 'puntkomma'. Tijdens de Tweede Wereldoorlog laat de grote dichter vrouw en kind berooid achter in Nederland en wijdt geen woord meer aan hen. Dichter Hagar Peeters doet dat wel en geeft het meisje in haar debuutroman *Malva* alsnog een stem. Een aanrader voor deze donkere dagen. Net als *En het vergeten zo lang* van Pauline Slot, over Maria Hagenaar, de moeder van Malva.

Annemiek Haalboom
hoofdredacteur *de Pedagoog*

'De belangen van kinderen en van ouders zijn niet dezelfde belangen'

Margrite Kalverboer, pagina 20

coverfoto: Lilian van Rooij

Servicepunt voor pakketjes bij Middin, locatie Waldeck in Den Haag.

4 'Mensen met een beperking hebben echt iets te bieden'

Interview met Theo van Uum, directeur van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland. Over inspiratie, personeelstekorten en steeds complexere zorg.

10

10 Mind-Spring

Systeemtherapeut Awan Amin en psycholoog Felicia Stoutjesdijk over Mind-Spring, een preventieve groepsinterventie voor en door vluchtelingen.

23

20 Kinderrechten zijn niet vrijblijvend

Kinderombudsvrouw Margrite Kalverboer over kinderrechten, de nieuwe Kinderrechtentoets en participatie van kinderen en jongeren.

30 Een leven lang therapie?

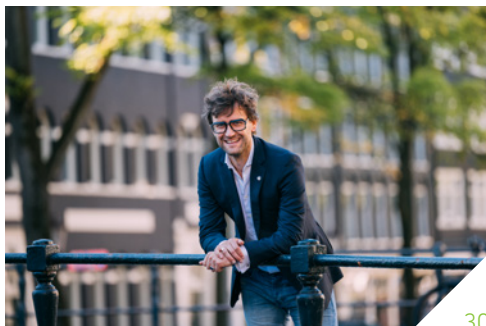
Hoogleraar Levi van Dam over zijn nieuwste initiatieven: een mentale sportschool voor alle jongeren en een mentale ruimte, opengesteld door psychedelica, voor jongeren met complexe traumaklachten.

32 Zo thuis mogelijk opgroeien

Hoe bereik je dat kinderen 'zo thuis mogelijk' opgroeien? Het Nederlands Jeugdinstituut publiceerde de handreiking *Mijn Thuis*, een kompas voor professionals.

27

30

rubrieken

8 Onderzoeksnieuws

9 Pedagoog in opleiding

14 Promovendus: Else de Vries

17 Column

18 Pedagogische basis

23 Gegrepen

24 Casus

27 Gast: Richard Bouwmeester

28 Boeken &zo

35 Juridische en beroepsethische vragen

36 Young professionals

40 Op de werkvloer

‘Mensen met een beperking hebben echt iets te bieden’

Theo van Uum is sinds twee jaar directeur van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland. Hij studeerde economie in Groningen en werkte dertig jaar in Den Haag, vooral bij het ministerie van VWS. Gehandicaptenzorg had altijd zijn warme aandacht. ‘Een hoorcollege over kinderneurologie heeft daar ooit het zaadje voor geplant.’

“Leuk dat je langs komt voor *de Pedagoog*”, heet Theo van Uum (Zwolle, 1963) me vrolijk welkom op het kantoor van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland in Utrecht.

“Het mooiste college dat ik als economiestudent heb gevolgd, was gek genoeg bij orthopedagogiek. Mijn vrouw heeft orthopedagogiek gestudeerd en ze is slechtziend. Ze vroeg me een keer om mee te gaan naar een college, ook om aantekeningen voor haar te maken. Dat was een college van Le Coultre over kinderneurologie. Hij haalde kinderen de collegezaal in. Kwetsbare kinderen tegenover zo’n groep studenten. Dat vond ik doodeng. Maar hij wist een sfeer van veiligheid en vertrouwen te creëren. Dat college en die verhalen hebben een enorme indruk op me gemaakt.”

Zorgzaam

Theo van Uum houdt van cijfers én van taal. Van financiën én van zorg. Hij denkt dat het in de genen zit.

“Dat zorgzame heb ik van mijn moeder. Ze had in de Achterhoek samen met mijn vader een druk horecabedrijf en toch alle aandacht voor mijn broer en mij. Ze heeft mijn vader liefdevol tot zijn dood verzorgd. Mijn overgrootvader was ondernemer, gemeenteraadslid en een van de oprichters van de Boerenleenbank in Zevenaar. Bij geëmigreerde nazaten in Duitsland zie je ook een voorliefde voor openbaar bestuur en economie. Veel van mijn medestudenten kozen voor bedrijfseconomie – die wilden bij Shell, ABN of Mees & Hope werken. Ik had interesse voor de algemeen economische richting, die zich onder andere bezighoudt met overheidsfinanciën.”

Vacature

Na zijn studie begon hij zijn loopbaan in Den Haag bij het ministerie van Financiën. Vier jaar later stapte hij over naar

Volksgezondheid Welzijn en Sport.

“Daar heb ik 28 jaar met veel plezier en in verschillende functies gewerkt. De laatste vijf jaar was ik verantwoordelijk voor alle uitgaven die worden gefinancierd vanuit de Wet Langdurige Zorg, dus zowel ouderenzorg als gehandicaptenzorg. Ik had in gedachten om mijn carrière af te sluiten bij VWS, nog een keer iets heel anders, bijvoorbeeld Sport. Maar toen kwam er een mooie vacature bij de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland voorbij. Mijn affiniteit lag altijd al bij de gehandicaptenzorg. Dus ik hoefde er niet lang over na te denken.”

Diversiteit

Werken voor een vereniging is anders dan voor een ministerie, merkt Theo van Uum. “In vergelijking is dit een vrij klein bureau, met zo’n vijftig mensen. We hebben ongeveer 180 leden. Met hele grote organisaties, zoals ’s Heeren Loo en Philadelphia. Een tijdje geleden was ik bij een van de kleinste, Enzo in Zaandam, met een omzet van circa vijfhonderdduizend euro. Het is een heel divers gezelschap in omvang en qua – rottig woord – doelgroep. Sommige mensen hebben een lichamelijke of zintuiglijke beperking, maar de grootste groep mensen heeft een verstandelijk beperking, van licht tot heel zwaar. De diversiteit maakt het werk leuk en tegelijkertijd uitdagend om iedereen aandacht te geven en de eenheid te bewaken.”

Visie

“Wat daarbij helpt is onze gezamenlijke Visie 2030”, zegt Theo van Uum. “Ons streven is dat iedereen met een beperking een betekenisvol leven kan leiden en gewoon mee kan doen. Met werk, activiteiten, contacten. Daar willen we niet om hoeven bidden en smeken. Mensen met een beperking hebben ook iets te bieden.”

- > “In mijn VWS-tijd bijvoorbeeld werkte, noem haar maar ‘Els’ als gastvrouw bij het ministerie. Soms had je vergaderingen waarbij mensen met rode koppen tegenover elkaar zaten, zo heetgebakerd. Dan werd er vijf minuten geschorst en kwam Els een rondje koffie en thee doen. Dat deed ze zo ontwapenend, open en zonder verborgen agenda’s. Ze zorgde voor relativeringsvermogen in de groep en de vergadering ging daarna in een heel andere sfeer verder.”

Pakketjes

Om die visie waar te maken, wil hij meer verbinding maken met sectoren als het onderwijs en het bedrijfsleven. En meer lokaal aan de slag. Een mooi voorbeeld van contact leggen met de wijk, noemt hij een initiatief van Middin in Zuid-Holland.

“Bij de locatie Waldeck in Den Haag zijn ze een uitleenservice van spellen en puzzels gestart, een speeltheek gerund door mensen met een beperking. Daar is ook een uitgiftepunt van pakketjes. Er komen een heleboel mensen over de vloer om pakjes op te halen en te brengen. Ze hebben dus echt iets te bieden. Andersom komen buurtbewoners er ook op het idee om vrijwilligerswerk te gaan doen bij Middin.”

Handen

Een ander voorbeeld is Bouwend Nederland, zegt Theo van Uum. “Ik dacht eraan hen te benaderen, maar zij waren me voor en schreven een brief: ‘Wij hebben handen nodig, kunnen jullie die eventueel bieden?’ We zijn toen met verschillende bedrijven gaan verkennen wat dat werken in de bouw zou kunnen inhouden. Het bleek dat zij geen goed beeld hebben van ‘onze’ mensen en wij niet van de bouw en wat daar precies gebeurt. Uiteindelijk zijn we daar een jaar mee bezig geweest en er zijn nu daadwerkelijk mensen aan de slag voor Dura Vermeer en VolkerWessels. Ik vind het belangrijk andere sectoren bij onze visie te betrekken, want het is toch heel vaak groenvoorziening, horeca en facilitaire dienstverlening.”

Klap

Wanneer we elkaar spreken, is het nieuwe kabinet net aangetreden en zijn de Miljoenennota en het regeerakkoord net bekend. Theo van Uum noemt die ‘een klap in het gezicht.’

“De ruim twee miljoen mensen met een beperking worden helemaal niet genoemd! Dat is extra teleurstellend omdat er grote opgaven liggen. En dat in combinatie met het vernietigende rapport over het VN-verdrag Handicap dat in augustus uitkwam. Nederland heeft dat in 2016 bekrachtigd en beloofd dat mensen met een beperking volledig kunnen deelnemen en gelijke kansen krijgen. Maar volgens dat rapport schiet Nederland op vrijwel alle terreinen tekort wat betreft implementatie en uitvoering. Om hen dan te blijven negeren, vind ik ongepast en kwalijk.”

Inspiratie

Theo van Uum vergelijkt de houding van de Nederlandse samenleving wel eens met de houding van de Chileense dichter en

Nobelprijswinnaar Pablo Neruda tegenover zijn enige dochter Malva, geboren met een waterhoofd en gestorven op achtjarige leeftijd tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ze is begraven in zijn woonplaats Gouda en hij bezoekt sinds een paar jaar regelmatig haar graf.

“Hagar Peeters schreef een boek over haar en dat heeft me enorm geraakt. Malva is sindsdien een bron van inspiratie. Pablo Neruda stond bekend als een bevlogen man, die opkwam voor de onderdrukten. Hij had het hart op de goede plaats. Maar zijn dochter heeft hij nooit erkend, laat staan omarmd. Hij noemde haar ‘puntkomma’, vanwege haar grote hoofd en tengere lichaam. We leven in een solidair land, maar mensen met een beperking hebben we nog onvoldoende omarmd en te veel op afstand een plek gegeven. Ook een andere beroemde vader, de auteur Arthur Miller, heeft zijn zoon met een beperking lang weggestopt en ontkend. Ik kan dat niet begrijpen.”

Loslaten

Zelf reageerde hij juist heel beschermend toen zijn dochter werd geboren met cerebrale parese. “Veel meer dan bij haar twee oudere broers. Ze is in 1995 geboren, dus bijna tien jaar nadat ik dat college kinderneurologie van Le Coultre had gevolgd. Een raar toeval. Vooral mijn vrouw heeft veel tijd en energie gestoken in de zorg voor haar. Dat was soms een ingewikkelde balans tussen moeder en zorgverlener zijn.”

Hun dochter is nu negenentwintig en woont in een ouderinitiatief met nog achttien andere jongeren met een beperking. “Ik ben nog steeds heel beschermend tegenover haar, soms op het ongezone af. Daarom prijs ik me gelukkig met een begeleider die haar op de duo-fiets meeneemt dwars door Gouda, door het drukke verkeer, over kruispunten met vrachtwagens. Ik zie van tevoren alle gevaren en zou dat nooit durven. Loslaten is een kunst.”

Personeelstekort

Volgens Theo van Uum kampt de gehandicaptenzorg met drie grote problemen. Een daarvan is het gebrek aan personeel. “Er werken tegen de 200.000 mensen in de gehandicaptenzorg, er zijn circa achtduizend vacatures en dat loopt op richting drieëntwintigduizend in 2033”, zegt hij.

Hoe los je dat op?

“Door onder andere te kijken naar het netwerk rondom de bewoners, dat is spannend. Veertig jaar geleden werd verwanten gevraagd zich de eerste zes weken niet te melden bij een zorginstelling, in het kader van onthechting. Nu vragen we hen juist wel om een rol te blijven spelen in het leven van hun zoon of dochter. Soms wordt dat opgevat als ‘ja, nu zijn we wel goed genoeg om de gaten in de zorg op te vullen.’ Dat vraagt een andere balans.”

Hij ziet ook mogelijkheden in de inzet van technologie en het verminderen van administratieve lasten om werk te besparen en in het aantrekken van zijinstromers.

“Die zijn er de laatste tijd gelukkig vrij veel. Laatst was ik bij een zorgorganisatie op een woning met mensen met een

‘Er zijn steeds meer bewoners met ingewikkelde vragen en er is steeds intensievere zorg nodig. Dus we hebben de gedragskundige expertise van orthopedagogen-generalist keihard nodig’

zware VG7-indicatie.¹ Daar stonden bijvoorbeeld een voormalig vrachtwagenchauffeur die op Spanje had gereden en een bouwvakker op een groep. Dat lijkt vreemd, maar het klopte qua competenties wel helemaal. Dus wat dat betreft is er nog een enorm potentieel.”

Complexer

Een ander groot probleem is dat de gehandicaptenzorg steeds zwaarder en intensiever wordt en daar te weinig geld voor is. Theo van Uum: “Van de mensen die verblijven in de gehandicaptenzorg heeft de helft een indicatie VG6 en VG7, zij hebben bijkomende gedragsproblemen, soms te voorzien, soms volkomen onvoorspelbaar. Tien jaar geleden was dat nog een derde. Bij die zwaarste groep zijn er bovendien steeds meer mensen die meerzorg² nodig hebben.”

Net als de NVO hoopt Theo van Uum op bekostiging van de opleiding tot orthopedagoog-generalist. Nu het Capaciteitsorgaan start met een raming van de behoefte aan orthopedagogen-generalist, is dat hopelijk de volgende stap.

“Er zijn steeds meer bewoners met ingewikkelde vragen en er is steeds intensievere zorg nodig. Dus we hebben die gedragskundige expertise keihard nodig. Ik neem overigens mijn petje af voor alle orthopedagogen die kiezen voor de gehandicaptenzorg. Ik zie zoveel mensen die net van de opleiding komen en vol gedrevenheid aan de slag gaan, ook met heel zware groepen.”

Kruispunt

De derde en belangrijkste opgave is ervoor zorgen dat mensen met een beperking meer zichtbaar worden in de maatschappij, meedoen in het dagelijks leven. Zoals Hagar Peeters een stem gaf aan Malva. En zoals er in de jeugd van Theo van Uum, als De Graafschap thuis speelde, altijd een man met een beperking op het kruispunt met zijn armen stond te zwaaien en zo het drukke verkeer regelde, samen met de agent.

“Iedereen was daaraan gewend, maar dat zie je niet meer. Als er nu een verward iemand rondloopt, schakelen we professionele hulp in. We hebben onszelf als sector vroeger, op de instellingsterreinen, vaak in de bossen, ook wel wat afgezonderd. Weliswaar goed georganiseerd, maar in een parallelle wereld. De beweging ‘terug in de wijken’ werkt voor sommigen goed, anderen zitten geïsoleerd in een buurt, zonder daar een verbinding mee te hebben. Ook dat is een parallelle wereld. Daarom is zoets als een servicepunt voor pakketjes, gerund door mensen met een beperking, ook zo’n goed idee. Daar word ik helemaal blij van.”

Kat

Hij ziet een vergelijkbare opgave voor de ouderenzorg en mensen met dementie. “Die willen ook graag thuis in de eigen omgeving blijven wonen. Dan kan het gebeuren dat er een keer iemand dolend over straat loopt. *Soit*. Die pak je dan bij de arm en breng je naar huis. Soms kan het heel simpel zijn. Ik herinner me een oudere, eenzame mevrouw met dementie die een kat cadeau kreeg. Haar buurvrouw ging zich vervolgens over de kat ontfermen en ook over de vrouw met dementie. Je kunt zorgverleners inzetten, maar die kat zorgde voor een natuurlijke en nog veel mooiere verbinding.”

tekst: Annemiek Haalboom

¹ Zorgprofiel VG7 is bedoeld voor mensen met een verstandelijke beperking die behoefte hebben aan zeer intensieve begeleiding, behandeling en verzorging vanwege ernstige psychische en/of gedragsproblemen.

² Meerzorg is een regeling die intensieve zorgvragen en extreme zorgbehoefte ondersteunt.